

Könyvismertetés^{1*}

AL GORE: *A jövő* A globális változás hat mozgatórugója^{*2*}

Alapmű – sommásan így jellemezhetnénk ezt a több mint négyszáz oldalas, tömény, ugyanakkor olvasmányos, átfogó és alapos, érdekes tudományos munkát. Egy nagyszabású helyzetelemzést olvashatunk világunkról a Nobel-békedíjas egykori amerikai alelnök tollából, valamint egy többé-kevésbé konkrét cselekvési tervet is fölvezöl szerzőnk (miképp ezt a 14. oldalon beharangozza). Mindezek során fontos, tényszerű megállapításokat tesz, kendőzetlenül beszél hazája, az Amerikai Egyesült Államok égető problémáiról, kíméletlenül ostromozza az ország politikai vezetését. Előrebocsátva a mű egyik legfőbb erényét, ki kell emelnünk, hogy a szakmai kijelentéseket a legfrissebb tudományos eredményekre való hivatkozásokkal támasztja alá Gore, illetve alkotói csapata – kilencoldalas irodalomjegyzék és pontosan százoldalas (!) hivatkozáslista található a kötet végén.

Ama bizonyos hat mozgatórugóról általánosságban azt mondhatnánk, hogy ez az a hat pont, amelyben a világ helyzetét, az emberiség történetének jelenlegi állomását le lehet írni, meg lehet ragadni. A „Föld Rt.”³ kifejezés alatt voltaképpen a globális gazdaságot érthetjük, annak minden előnyös és káros vonásával. „ (...) A nemzeti politikák, a regionális stratégiák és a régóta bevált gazdasági elméletek immár idejétmúltak tekinthetők a magas fokon összekapcsolt, szorosan integrált, erősen interaktív és technológiai forradalmasított gazdaság viszonyainak tükrében” (35. o.).

A következmények, illetve az új kihívások közül írónk az alábbiakat emeli ki. Az emberi munkát, illetve a munkásokat fenyegető két veszély – amely Gore megfogalmazásában ugyanannak a megajelenségnek két különböző oldala – az állások kiszervezése (*outsourcing*) és gépre szervezése (*robosourcing*). Részben ezek folyamányaként növekvő egyenlőtlenséggel nézünk szembe a világ legtöbb országában a jövedelem és a nettó vagyon tekintetében. A fent említett megajelenség ugyanakkor jelentős szerepet játszott az egyes országok közötti gazdasági fejlettségbeli különbségek mérséklésében is.

1 * A könyvismertetés szerzője Takács Dávid főiskolai docens, BGF Gazdálkodási Kar Zalaegerszeg.

2 ** Kiadta a HVG Kiadó Zrt., Budapest, 2013.

3 Az elnevezés stilisztikai szempontból esetleg vizsolygást válthat ki az olvasóból – mint ahogy eleinte e sorok írójából is. Miképp Al Gore fölhívja rá a figyelmet, a kifejezés Richard Buckminster Fullertől származik (jóllehet utóbbi más értelemben használta). A lényeg azonban az, hogy szintén Buckminster Fuller nevéhez fűződik egy másik, a fenntarthatósággal kapcsolatos szakirodalomban gyakran használatos metafora: a Föld Ūrhajó. Így válik érthetővé a párhuzam a Földre mint fizikai, illetve mint gazdasági rendszerre utaló két kép között.

Érdemes elidőznünk az egyenlőtlenség kérdésénél, amely többször is előkerül a könyvben. A Válságban a kapitalizmus⁴ című alfejezetben olvasható az a Stiglitz-idézet, amelyben a Nobel-díjas közgazdász a gazdasági növekedés és az egyenlőtlenség összefüggését taglalja, rámutatva arra, hogy mind a 2008-as, mind az 1929-es válságot megelőzően nőtt az egyenlőtlenség Amerikában. Ezáltal az átlagos amerikai polgár egyre kevesebbet tudott vásárolni, ami a fogyasztás csökkenésén keresztül a kereslet visszaeséséhez vezetett (62–63. o.).

Egyesek úgy vélik, minden bajok gyökere az a jelenség, amelyet híres – *A civilizált emberiség nyolc halálos bűne* című – könyvében Konrad Lorenz így nevez: versenyfutás önmagunkkal. A Föld Rt.-vel foglalkozó egyik alfejezetben – A gyorsaság szükségessége – olvasható a következő döbbenetes hír. Amerikában csillagászati összegért kínálják a hozzáférést egy olyan rendszerhez, amely két, egymástól 1320 km-re fekvő kereskedelmi-pénzügyi központot köt össze optikai kábellel.⁵ A felhasználók – három milliszekundumot nyerve – a korábbi 16,3-ról 13,3 milliszekundumra faraghatják le az információátvitel időigényét (44. o.). 2009-ben az Egyesült Államokban a tőzsdei ügyletek több mint hatvan százalékát szuperszámítógépek vezérelte, nagy sebességű és nagyfrekvenciás kereskedés tette ki (43–44. o.). A gyorsaság és az összetettség óriási kockázatok hordozója. Az automatikus kereskedelmi algoritmusok közötti bonyolult kölcsönhatás vezetett az áruk drasztikus zuhanásához 2010. május 16-án a New York-i értéktőzsdén, amikor is az index tizenhat perc alatt ezer pontot esett (46–47. o.).

„Valami világrengető történik” – mondta a háromdimenziós nyomtatás kapcsán Carl Bass, az üzletágba befektető Autodesk vezérigazgatója 2012-ben (61. o.). Kétségtelen, hogy a szóban forgó műszaki eljárás forradalmasíthatja a termelést, hiszen elképzelhető, hogy a jövőben szinte bármilyen alkatrész előállítható lesz egy 3D-s nyomtatóval a szükséges digitális információ (műszaki dokumentáció) birtokában, legyen szó akár fegyverekről, akár művétagokról. Tovább erősödhet a termékek „anyagtalánítása” (dematerializációja). És nagyon érdekes következmény a gyártás fokozatos visszatérése a fejlődő országokból a fejlettekbe.

Szerzőnk ebben a fejezetben szól az externáliák figyelmen kívül hagyásáról, mint a globális piacok egyik működési hibájáról. A negatív külső gazdasági hatások esetében

4 Igazolásul egy 2012-es Bloomberg-felmérésre hivatkozik a szerző, mely szerint a világ üzleti vezetőinek 70%-a mondta azt, hogy a kapitalizmus „bajban van” (62. o.). A magyar olvasónak erről Hofi monológja juthat az eszébe. Amikor a humorista a kapitalizmus (állítólagos) haldoklásáról beszélt, azt kívánta, bárcsak mi is így haldokolnánk.

5 Egy jellemző, érdekes és tanulságos történetet közöl a szerző arról, hogy a Föld Rt. még a globális felmelegedésből is üzletet csinál. Az Északi-sarkon található jégsapka oladásának köszönhetően optikai kábeleket fektetnek le a Jeges-tenger fenekén Tokió és New York között a gyorsabb pénzügyi információáramlást elősegítendő (45. o.).

az a gond, hogy a piac semmit nem kezd azzal a mintegy 90 millió tonna szennyeződéssel és következményeivel, amely naponta a légkörbe kerül (63. o.). A pozitív externáliák el nem ismerése pedig olyan fontos közjavak alulfinanszírozottságához vezet, mint az oktatás és az egészségügy.

Gore a kapitalizmus egyik jelenlegi működési problémájaként említi a befektetői rövidlátást. A helyzetet súlyosbítja az az általánosan elterjedt gyakorlat, amely a vezetőik, brókerek jövedelmét a negyedéves tervek teljesüléséhez köti. Egy kutatás során a megkérdezettek nyolcvan százaléka válaszolt nemmel a következő kérdésre: Vállalna-e egy olyan befektetést, amely által cége jövedelmezőbbé és fenntarthatóbbá válna, de a következő negyedévben a teljesítmény kissé elmaradna az üzleti tervtől? (64. o.).

A második mozgatórugó – a *globális elme* – nemegyszer a Föld Rt. ellenpontjaként jelenik meg a műben. Az embereket, számítógépeket és egyéb digitális eszközöket összekötő hálózatok (természetesen elsősorban a világháló) egy az emberi elméhez hasonlatos globális rendszert alkotnak. A több mint kétmilliárd internetfelhasználó és a hálózatra csatlakoztatott különféle készülékek – ez utóbbiakból immár bolygónk lakóinál is több van – jóvoltából a globális elmének többmilliárd külső érzékelője (például szeme és füle) van; folyamatosan áramlik benne az információ, és mindezek eredményeként hatalmas tudást is magában hordoz, amely tudás a legtöbb felhasználója számára elérhető.

Így tehát a globális elme egyszersmind egy olyan demokratikus erőt is képvisel, amely fölveheti a küzdelmet a Föld Rt. túlkapásai vagy például diktatórikus politikai vezetők ellen. Számos példát vonultat föl a könyv az Occupy Wall Street (Foglaljuk el a Wall Streetet) mozgalomtól az arab tavaszig.

Viszonylag hosszasan taglalja a szerző az adatbiztonság kérdését. Ha valaki esetleg még abban a hitben ringatná magát, hogy elektronikus leveleihez illetéktelenek nem férhetnek hozzá, Gore meggyőzi őt az ellenkezőjéről. A titkosszolgálatok, egyfelől, képesek nyomon követni minden világhálós ténykedésünket. Másfelől, tarthatunk a *hackerek* támadásaitól. Jó néhány példát olvashatunk a fejezetben arról, hogy milyen nagy rendszereket sikerült már feltörniük.

Az új infokommunikációs megoldások nemcsak a gazdaságot és a politikát formálják, hanem a mindennapi életünket is. Következzék két elképesztő példa a könyvből. „Egy utasszállító repülőgép 90 perccel túlrepült a célállomáson, mert mindkét pilóta teljesen belemerült a laptopjába.” Egy új plasztikai sebészeti eljárást kellett kidolgoznia az egyik orvosnak. Többben ugyanis arról panaszkodtak, hogy rendkívül előnytelenül festenek abból a szögből, amelyből az okostelefonjuk kamerája veszi őket a

videóbeszélgetések során. A beavatkozást Face Time plasztikának nevezte el magában az illető sebész (82. o.).

A harmadik mozgatórugó a világban végbemenő *hatalmi átrendeződés*. Az Egyesült Államok eddigi gazdasági, politikai és katonai egyeduralkodó hanyatlóban van, és a világ egy többközpontú hatalmi berendezkedés felé tolódik el. A jelenség háttérben – kézenfekvő módon – egyrészt Amerika gyengülése, másrészt Kína és más térségek megerősödése áll. A szerző jóval nagyobb súlyt fektet az előbbi tárgyalására. Hosszasan ecseteli az amerikai demokrácia megrendülésének folyamatát az ország megalapításától napjainkig. Gore voltaképpen nem kevesebbet állít, mint hogy a szövetségi képviselőház tagjait és a szenátorokat megvásárolták, így ők nem az állampolgárok többségének, hanem a nagyvállalatoknak az érdekeit képviselik.

Mindez olyan hibás döntésekhez vezetett, mint például a vietnami háború vagy Irak lerohanása a 2001. szeptember 11-i terrortámadás után. Az egykori alelnök fölvet egy nagyon fontos tényezőt, amelyről azt gondolhatnánk, már eljárt fölötte az idő. Arra hívja ugyanis föl a figyelmet, hogy az említett hibák nyomán Amerika elveszítette azt az erkölcsi alapot, amely felhatalmazná a világ vezetésére. Márpedig egy ilyesfajta erkölcsi erő vagy fölény mögé könnyebben fölsorakozna a többi ország is. Gore úgy látja, hogy hazája már nem képes ellátni a világ vezető hatalmának szerepét, jöhet még mindig megkerülhetetlen tényező a világpolitikában. S azt is állítja, hogy Amerikának nincs alternatívája, vagyis csak az Egyesült Államok vezetésével lehetünk úrrá korunk égető problémáin.

Ha az emberiség jelenlegi válságát egyetlen végső okra szeretnénk visszavezetni, akkor azt mondhatnánk, hogy jóval többet fogyasztunk annál, mint amire szükségünk lenne, és ezzel saját életfeltételeinket (a jövőt) veszélyeztetjük. *Túlnövekedés* – ez volna a globális változás negyedik mozgatórugója. A fejezet sok szempontból járja körül a kérdést.

A problémát és annak abszurd voltát érzékeltetendő, a szerző nem mulasztja el megjegyezni, hogy míg emberek széles tömegei éheznek, a WHO jelentése szerint a világon 1,5 milliárd 20 év feletti felnőtt túlsúlyos (173. o.). Egy roppant érdekes adalékot olvashatunk a témával kapcsolatban. Az elhízásban kulcsszerepe van a helytelen étkezési szokásoknak („a magas zsír-, cukor- és sótartalmú, ám alacsony vitamin-, ásványianyag- és mikrotápanyag-tartalommal rendelkező, kalóriadús ételeknek”). Ha ezek a szokások rögzülnek, akkor már nagyon nehéz változtatni rajtuk, mint ahogy ezt a következő példa bizonyítja. „Amikor az Egyesült Államok kormánya 2012-ben új iskolai étkezési programot vezetett be, sok tanuló tiltakozást szervezett a közösségi oldalakon, és elutasította az egészséges ételeket” (174. o.).

Szó esik a népességnövekedésről, az életkor hosszabbá válásáról, a városok gyarapodásáról, Sigmund Freudról és a tömegek manipulálásáról annak érdekében, hogy vágyaik háttérbe szorítsák a szükségleteiket. A következményeket tekintve külön alfejezet foglalkozik a felszín alatti vizek és a termőtalaj, a foszfor, valamint az óceánok, illetve a kőolaj mint erőforrások kimerülésével.

A túlnövekedés értelmetlenségét igazolandó előkerül a boldogság, illetve a szubjektív jóllét ügye is. A statisztikák szerint ugyanis egy ponton túl az anyagi gyarapodás már nem jár nagyobb boldogsággal (165. o.). Főbűnösnek azonban mintha a bruttó hazai terméket tenné meg Gore. A szakirodalomban jól ismertek a mutatószámmal kapcsolatos problémák,⁶ és hiába alkottak olyan alternatív mutatókat, amelyek jobban mérik az életminőséget (pl. a HDI vagy az ISEW), elsősorban még mindig a GDP-vel jellemzik egy ország fejlettségét. Márpedig ha valamilyen mutató a figyelem középpontjában áll, akkor hajlandók vagyunk arra összpontosítani, hogy ennek értéke javuljon.

Természettudományos vizekre evezünk az ötödik mozgatórugó – *újraértelmezett élet és halál* – tárgyalásakor. A fejezet lényegét legpontosabban talán a fülszöveg fejezi ki. „A genomikai, biotechnológiai, az ideg-, valamint az élettudományi forradalmak drasztikus hatást gyakorolnak az orvostudományra, a mezőgazdaságra és a molekuláris tudományokra, még az evolúció is emberi irányítás alá kerül.”

A jövő, illetve a következmények ezen a téren talán még inkább beláthatatlanok, mint a 3D-s nyomtatással kapcsolatban. A két terület összevetése nem véletlen. Az orvostudomány legújabb vívmányai ugyanis ötvözhetők az említett, forradalmian új gyártási eljárással. 2012-ben egy idős asszony számára műállkapcsot terveztek és gyártottak le titánporból egy 3D-s nyomtatóval, majd sikeresen be is ültették a műtestrészt (261. o.). Olyannyira finomodnak a módszerek, illetve fejlődik a tudomány, hogy az idegen testek beültetésével immár az emberi agyat is célba vették. Az orvosok képesek elérni azt, hogy amputáción átesett betegek a művégtagjaikat az agyukkal irányítsák – „a mesterséges végtagokat idegrendszeri implantátumokkal kapcsolják össze”. Igaz, megbénult majmok számára, de egy az agyukba beültetett szerkezet révén lehetővé tették, hogy újra használják saját karjukat, lábukat (221. o.).

Al Gore többször is idézi az általa oly nagyra becsült teológust, Teilhard de Chardint, aki „már több mint 60 esztendővel ezelőtt megjósolta, hogy »a Gondolat még a

6 Nem veszi figyelembe a jövedelmek eloszlását. Csak a gazdasági teljesítmény számít, függetlenül attól, hogy van-e értelme, ténylegesen hozzájárul-e életminőségünkhöz, és hogy valamilyen tőkejóság hozamáról vagy éppen magáról az adott tőkejóságról van szó. (A GDP szempontjából közömbös, hogy az aranytojást tojó tyúkot vágjuk le vagy csak a tojásait adjuk el.)

gondolkodás szervét is tökéletesítheti mesterségesen» (222. o.). A dolog kulcsa minden bizonnyal az, hogy az emberi gondolatokat képesek legyünk úgymond lefordítani a számítógép nyelvére. Egy elektronikus játékokkal foglalkozó ausztrál cég kifejlesztett egy olcsó, fejre fülhelyezhető eszközt, amelynek segítségével a felhasználó gondolatvezérléssel irányíthat egyes tárgyakat a számítógép képernyőjén⁷ (258. o.). Más vállalatok és kutatóhelyek is komoly fejlesztésekbe kezdtek azért, hogy hasonló megoldásokkal rukkolhassanak elő. „A Pentagon pedig szilárdan meg van győződve az úgynevezett telepátias sisakok⁸ megvalósíthatóságáról, ezért több mint 6 millió dollárt áldoz” az ezzel kapcsolatos kutatásra (259. o.).

Képességeink gépek által történő kiterjesztésével meghaladhatjuk önmagunkat, és új megvilágításba kerülhet a kérdés: mi is az ember? S ha ehhez még hozzávesszük a genetika eredményeit, illetve annak lehetőségét, hogy születendő utódaink génjeit meghatározzuk, máris érthetővé válik, miképpen vehetnénk kezünkbe az evolúció irányítását. Mindez alkalmasint a viszonylag távoli jövő zenéje, bizonyos állat- és növényfajok esetében (a mezőgazdaság területén) azonban már jelentős részben az ember válogat és nem a természet.

Al Gore könyve is megerősíti azt az álláspontot, hogy a génmódosított haszonnövényeket biztonsággal fogyaszthatjuk. A lehetséges problémák inkább a tágabb környezetet fenyegetik. Az ellenzők azzal érvelnek, hogy „az idegen gének bejuttatása az élőlény génállományába alapvetően különbözik a nemesítéstől, mivel megbontja az élőlény genetikai kódjának normális struktúráját, és kiszámíthatatlan mutációkat idézhet elő” (285. o.). Kézzelfoghatóbb és bizonyítható káros hatása a génmódosított növényeknek, hogy a gyomok és kártevő rovarok ellenállóbbá válnak,⁹ így a gyom- és rovarirtó szerek mennyisége nő.¹⁰

Kissé hasonló a dolog az antibiotikumok alkalmazásához, amikor is az egyszer legyőzött kórokozók idővel mutálódnak, hogy kikerüljék a gyógyszerek hatását. Valószínűsíthető, hogy az antibiotikumok túlzott és helytelen kisgyermekkorai használata áll olyan, az immunrendszerrel kapcsolatos betegségek hátterében, mint a sceloris multiplex, a Crohn-betegség vagy a fekélyes vastagbélgyulladás (299. o.). A téma kapcsán is-

7 Igaz, „idegtudósok úgy vélik, hogy ezek az olcsóbb készülékek inkább az »izomtónus változását mérik, semmint a valódi idegtevékenységet« (258. o.).

8 Ezek „segítségével a katonák képesek lesznek telepátikus úton kommunikálni egymással” (259. o.).

9 A legtöbb GMO-haszonnövénynek az a lényegi tulajdonsága, hogy bizonyos erős vegyszerekkel szemben ellenálló.

10 A gondokat csak tetézi a monokultúras gazdálkodás elterjedtsége, hiszen így valamilyen járvány vagy kártevők pusztítása jóval nagyobb eséllyel veszélyezteti az élelmiszer-ellátást.

mételten az amerikai demokrácia meggyengülését hangsúlyozza szerzőnk. Hiszen „az emberi egészségre súlyosan káros hatásaik ellenére még ma is a farmokon használják fel az Egyesült Államokban forgalmazott összes antibiotikum 80%-át” – mégpedig a Kongresszus „szégyenletes hozzájárulásával” (244. o.).

Az utolsó mozgatórugó elnevezése – *kiéleződött helyzet* – önmagáért beszél. A fejezet részletesen leírja korunk ökológiai válságát, sorra veszi a fő tényezőket, és megoldási javaslatokat is megfogalmaz. Miképpen a szerző kiemeli, „a legsúlyosabb és legfenyegetőbb következmény egyértelműen a klímaválság” (306. o.). Nincs mese: radikálisan csökkentenünk kell a szén-dioxid kibocsátását. Ez nem könnyű, de lehetséges. „Le kell számolnunk az illúzióval, hogy létezik valamiféle leleményes technológiai gyorssegély a bolygósztintű vészhelyzetre” (306. o.). Igenis önmérsékletet kell tanúsítanunk, és át kell alakítanunk az energetikai rendszereinket, gyárparunkat, közlekedésünket és életünk szinte minden terepét.

Al Gore valós alternatívaként utal a megújuló energiaforrásokra, ugyanakkor komoly figyelmet szentel azoknak az akadályoknak, amelyeket az ellenérdekeltek görgetnek a „zöld átmenet” útjába. Az áttérés becslések szerint mintegy 7 billió dollárnyi értéket veszélyeztetne a fosszilis üzemanyagok termelésében és értékesítésében érdekelt multinacionális részvénytársaságok vagyonaiból (349. o.). Ez pedig beindítja a tagadás globális gépezetét. Szerzőnk jó pár példát hoz föl arra (a 346–347. oldalakon), hogy milyen téveszméket és miképpen próbálnak terjeszteni az ellenzők.

Ezen felül a tagadás – akár öntudatlanul is – szinte mindannyiunk elméjébe befészkelte magát, mint lelki önvédelmi mechanizmus. Hiszen az igazság rendkívül fájdalmas: mi magunk tettük, illetve tesszük tönkre a földi életet. Szintén lélektani magyarázattal szolgálhatunk arra, hogy miért váltak ismertté bizonyos eszement megoldási javaslatok. Megszokott gondolkodásunk egyik hibája, hogy súlyos problémákkal szembesülve hajlamosak vagyunk az úgynevezett egylépcsős problémakezelésre, vagyis mindenáron igyekszünk egyetlen általános megoldást találni a nehézségeinkre, még ha azok olyan összetettek is, mint a globális fölmelegedés (388. o.). Így láthattak napvilágot olyan bizarr ötletek, mint milliárdnyi apró alufóliacsík Föld körüli pályára bocsátása, az 1600 km átmérőjű űrnapernyő, vagy – ami hasonló hatással bír – nagy mennyiségű kén-dioxid légkörbe fecskendezése a légkör felső rétegeibe (uo.).

A valódi konkrét megoldásokat tekintve Gore a szén-dioxid-adót teszi az első helyre. Fontos továbbá a megújuló energiaforrások alkalmazásának közvetlen és közvetett támogatása, illetve a fosszilis tüzelőanyagok felhasználását ösztönző szabályzók hatályon kívül helyezése. És ugyancsak hasznos stratégiai lehetőség a kvótakereskedelem (a szén-dioxidhoz és egyéb szennyező anyagokhoz kötődően).

A hat mozgatórugó tárgyalása után a *Következtetések* című záró fejezetben a szerző nyíltan kimondja, hogy mi is áll a mai válsághelyzet háttérében. Egy maroknyi, mohó kisebbség a többség és az emberiség mint egész érdekei ellen tevékenykedik. Ehhez rögtön hozzátehetnénk, hogy kettőn áll a vásár. A többség nemcsak hogy nem képes megszervezni magát, hogy érvényesítse érdekeit, de ő maga is hozzájárul a bolygó tönkretételéhez azzal, hogy beáll a sorba, és a fogyasztói társadalom tagjává válik.

Valamelyest összecseng mindezzel az az erkölcsi ítélet, amelyet Gore is kifejt. Az ember alaptermészetét tulajdonképpen változatlanoknak tekinti az elmúlt évezredek távlatában. S, nézete szerint, hogy ez az alaptermészet miképpen nyilvánul meg – jól avagy rosszul –, az a kialakított játékszabályoktól, ösztönzőktől függ.

„Ha például azt a jelzést adjuk az üzleti világnak, hogy a korlátlan szennyezés semiféle költséggel vagy büntetéssel nem jár rájuk nézve, akkor utólag vajmi kevés haszna van erkölcstelennek bélyegezni a viselkedésüket, amiért kiszámíthatóan reagáltak az általunk nyújtott ösztönzésre. Amennyiben azt a jelzést adjuk a politikusaiknak, hogy választási győzelmüket a legeredményesebben úgy biztosíthatják, hogy idejük túlnyomó részében nagy pénzüsszegekért kilincselnek olyan személyeknél és nagyvállalatoknál, amelyek a választást követően saját kényük-kedvük szerint akarják alakítani közpolitikánkat, akkor arra ösztönözzük e politikusokat, hogy viselkedésükben az emberi természet mindnyájunk által jól ismert (...) negatív aspektusait nyilvánítsák ki...” (398. o.).

A szerző szerint akkor súlyosbodnak a gondok, amikor e haszonleső elit kijátssza, sőt eltorzítja az ösztönzési rendszert, hogy még nagyobb vagyonra és befolyásra tegyen szert.¹¹

*Mi tehát a teendőnk most?*¹² Első lépésként olyan internetes „közösségi terek” létrehozását szorgalmazza a szerző, amelyeken keresztül világosan és őszintén válthatunk szót egymással az előttünk álló nehéz döntésekről – emlékezzünk a Föld Rt. és a globális elme küzdelmére. Ezekkel, valamint az „értelem fegyvereivel” felszerelve kell globális szinten megreformálnunk a demokráciát és a kapitalizmust, kellő elővigyázatossággal és bölcsességgel alkalmaznunk a tudomány új vívmányait – mert Gore szerint az emberi civilizáció válaszúthoz ért.

A reánk leselkedő veszélyek kétségtelenül valóságosak és nagyon komolyak. A „technológiai gyorssegély” kérdésében azonban vitába szállhatnánk a szerzővel. Csak kevesen tudhatják, miféle találmányok lapulhatnak az íróasztalfiókok mélyén. Meglehet, egy-egy ilyen bravúros újítás (mondjuk a vízzel működő autó, a Tesla-energia stb.)

11 Ezzel kapcsolatban egy politikaigazdaságtan-professzor, Mancur Olson átfogó elemzésére hivatkozik Gore.

12 A kérdést az egykori alelnök maga teszi fel alfejezetcímként.

még tovább odázza el a problémával való szembenézést. Attól még a bajok gyökerét (a szükségleteinket jócskán meghaladó fogyasztást) nem orvosoltuk.

Amit esetleg hiányolhatunk ebből az egyébként rendkívül gazdag munkából, az a problémák mélyebb lélektani, társadalom-lélektani elemzése, illetve a játékelméleti módszerek segítségül hívása. Végső soron – mint bolygónk szinte minden lakója – mi magunk (is) felelősek vagyunk a mostani válsághelyzet kialakulásáért. Egészen konkrétan föl kellene adnunk viszonylag kényelmes, civilizált életünk számos megszokott kellékét a megoldás érdekében. Miért nem tesszük ezt? Nyilván könnyebben megtennénk, ha a szomszéd is ekképp cselekedne, vagyis egy úgynevezett társadalmi csapdahelyzettel állunk szemben. Miért hagyjuk, hogy vezetőink a többség, illetve a bolygó érdekeivel ellentétesen döntsenek? E kérdés vizsgálata közelebb vihet minket a remélt célállapothoz.

Érdemes megemlíteni, hogy minden fejezet elején egy úgynevezett elmetérképet közöl a szerző, vagyis nem egy hagyományos vázlatot, hanem egy ábrát a kibontandó témákkal, azokat körben elhelyezve és további altémákra bontva, az összefüggéseket pedig összekötéssel jelölve. Ez bizonyára segíti a megértést sokak számára, de talán még inkább hasznunkra válik a fejezetek elolvasása után azok tartalmának felidézésében.

Ez a hatalmas vállalkozás természetesen csapatmunkában valósult meg. A *Köszönetnyilvánítás* című részből megtudhatjuk, hogy többek között olyan szaktekintélyek működtek közre a könyv elkészítésében, mint Vint Cerf vagy Herman Daly. Ugyanebben a részben Al Gore felsorolja, hogy mely vállalatokban van érdekeltsége.

A magyar fordítás gördülékeny. A mű két fordítója megosztotta egymás között az egyes fejezeteket. Érezhető a stilisztikai különbség a két fordító munkájában. Találhatunk továbbá néhány pontatlanságot is. Ezenkívül szinte csak a legnagyobb elragadtatás hangján szólhatunk a kötetről.

S hogy miért érdemes elolvasni? Meglehet, a témában járatos, szakértő olvasó semmi újat nem talál ebben a műben. Mégis, a főt részletezett érényei folytán újabb muníciót ad a fenntarthatóságért vívott harchoz. S ha a tisztelt Olvasó elfogad még egy tanácsot, zárjuk témánkat azzal a Mahatma Gandhinak tulajdonított bölcsességgel, mely szerint ha a világban változást szeretnénk, akkor azt saját magunkkal kell kezdeni.